

BIBLIOTEČKO-DOKUMENTACIONA SLUŽBA GALERIJE JUGOSLOVENSKOG PORTRETA, TUZLA

Vildana Kasapović
Galerija jugoslovenskog portreta
Tuzla

vekolika ljudska kultura ostavlja zapise o sebi, jer »što je zapisano – ostane, što se pamti iščezne« (Mula Mustafa Bašeskija: Ljetopis 1746–1804). Stoga nećemo pogriješiti ako kažemo da je biblioteka osnovna ćelija koja sakuplja, čuva i

prezentira pisanu riječ, pa na taj način postaje kamen-temeljac kulturnog i prosvjetnog razvoja svakog društva.

Biblioteka Galerije jugoslovenskog portreta spada u grupu specijalnih biblioteka čiji se fond razlikuje od fonda u drugim tipovima biblioteka. Ova biblioteka sakuplja sve vrste publikacija, kao i druge tipove dokumenata (novinske isječke i sl.) vezane prvenstveno uz likovne umjetnosti, pa u izvjesnom smislu i umjetnost uopće.

Osnivanjem Galerije jugoslovenskog portreta (1964) nastala je i njena biblioteka. Te godine, uporedo sa prikupljanjem galerijske zbirke započinje i prikupljanje publikacija – sistematsko. Za potrebe što olednije nastave, uz crtež određenog umjetnika nabavljana je i literatura vezana uz njegov rad, bilo knjige (ukoliko je crtež predstavljao lik nekoga književnika), bilo kataloga izložbe nekog od likovnih umjetnika koji je svoj crtež poklonio učenicima OŠ Centar u Tuzli. Prve kataloge pokloniše Ismet Mujezinović, Krsto Hegedušić, Miljenko Stančić i drugi. Uza sve to, nepresušni entuzijizam Mevludina Ekmečića, kao i njegov sluh za buduća vremena, doprinose kako bogaćenju galerijske zbirke, tako i bogaćenju knjižnog fonda galerijske Biblioteke. Svakodnevno prikupljajući novinske isječke iz jugoslavenske štampe na temu likovnog života započeo je formiranje hemeroteke, koja, uz današnji presklipping koji Biblioteci redovni pristiže, predstavlja neprocjenjivu vrijednost pisane građe i važan izvor pri izradi bibliografija. Danas hemeroteka ima preko 22.000 isječaka iz jugoslavenske štampe i periodike, te predstavlja osnov za rad dokumentacione službe. Ona pohranjuje i obrađuje pisani, izvorni materijal koji se odnosi na rad Galerije jugoslovenskog portreta, kao i na ukupan jugoslavenski likovni život, te posebice izdvaja i obrađuje novinske isječke što govore o djelatnosti tuzlanskih likovnih umjetnika. Time je hemeroteka za ovo područje najobimnija.

Hemerotečka građa je u hronološkom redoslijedu raspoređena po registratorima, nakon čega se rade kartice sa bibliografskim jedinicama. Ovako urađeni bibliografski podaci su neophodan izvor pri izradbi kataloga izložbi. Do sada je najpotpunije sređena novinska građa o djelatnosti Galerije jugoslovenskog portreta (urađena je i kompletna bibliografija koja sadrži preko 2000 bibliografskih jedinica), te građa vezana uz djelatnost tuzlanskih umjetnika – Ismeta Mujezinovića, Haime Pinta, Dorda Mihajlovića, Adele Ber-Vukić, Franje Ledera, Mensura Derviševića, Mevludina Ekmečića, Dragiše Trifkovića i drugih.

Posebnu cjelinu u dokumentaciji čine arhiv i autorski kartoni likovnih umjetnika. Arhiv se sastoji od originalnih dokumenata o umjetnicima, dok autorski kartoni sadrže kraće biografije umjetnika, podatke o njihovom razvoju, djelima, izložbama i drugim aktivnostima.

U okviru ove službe smještene su i druge vrste dokumenata (neobjavljeni

primarni dokumenti), kao što su npr. tekstovi govora sa otvaranja izložbi u ovoj galeriji, odnosno tekstovi sa otvaranja izložbi u drugim mjestima gdje je Galerija prezentirala svoj fond umjetničkih djela. Tu se, naravno, nalazi i audio-vizuelni materijal – magnetofonske kazete i filmovi, odnosno video-kazete koji imaju snimljen materijal sa otvaranja izložbi, ili materijal sa značajnih skupova održanih u Galeriji (npr. Okrugli sto o likovnom stvaralaštvu Ismeta Mujezinovića), kao i snimke televizijskih emisija o djelatnosti Galerije.

Značajan dio fonda predstavlja i bogata fotodokumentacija u kojoj se nalaze fotosi svih eksponata iz zbirke, fotodokumentacija o održanim izložbama i drugim manifestacijama u ovoj ustanovi.

Sve do 1971. godine razvoj i rad bibliotečko-dokumentacione službe nije odgovarao njenim zadacima i ulozu zbog nefunkcionalnog smještaja i nepostojanja potrebnog prostora. Preseljenje Galerije u novu zgradu (dom mladih) omogućilo je izdvajanje prostora za smještaj bibliotečko-dokumentacione građe. Biblioteka je bila, uglavnom, zatvorenog tipa i njome su se isključivo koristili stručni radnici Galerije. Prispjele publikacije bile su evidentirane u posebne sveske koje je, uz brigu o smještaju i izdavanju publikacija, vodio jedan od zaposlenih kustosa. U cjelokupnom knjižnom fondu Biblioteke značajno mjesto počinju zauzimati i katalogi koje, uza svaku izložbu, izdaje Galerija jugoslovenskog portreta. Izdavačka djelatnost je bitna i nezaobilazna funkcija Galerije, kao način prezentiranja i dokumentiranja izložbenog i naučno-istraživačkog rada, a uz to omogućila je i sve intenzivniju suradnju i razmjenu kataloga sa nizom galerija – danas je to broj od 180 muzejsko-galerijskih ustanova u zemlji. Ustanovljenjem dviju velikih stalnih izložbi – izložbe jugoslavenskog portreta i Interbifepa – u knjižni fond sliva se i golem broj kataloga koje poklanjaju kako domaći tako i strani umjetnici. U knjižnom fondu Biblioteke značajno mjesto zauzimaju razmjena i pokloni, no nemala pažnja posvećuje se i kupnji relevantnih publikacija. Biblioteka je naročitu pažnju posvetila stvaranju bogate kolekcije stručne literature kao materijalne baze informaciono-dokumentacione djelatnosti, te danas ima bogatu i vrijednu zbirku publikacija koje svojom sadržinom i specifičnošću služe za postavljanje brojnih izložbi u Galeriji.

Ukupan broj publikacija u Biblioteci Galerije jugoslovenskog portreta iznosi 8500 inventarskih brojeva. Od toga: 8170 kataloga, 250 knjiga i 80 naslova periodike. Katalogi su raspoređeni na: kataloge izložbi jugoslavenskih i stranih umjetnika, izložbi udruženja likovnih umjetnika, kataloge stalnih likovnih manifestacija, umjetničkih kolonija, kataloge zbirke, te drugih tematskih izložbi.

Osim obavezne referensne literature, zastupljene su knjige iz oblasti opće i nacionalne istorije umjetnosti, iz teorije umjetnosti, knjige o muzejima i galerijama, te brojne monografije likovnih umjetnika. U Biblioteci se nalaze i neka vrijedna stara izdanja kao Slovník umjetnikah jugoslovenskih Ivana Kukuljevića Sakcinskoga (Zagreb, 1860), Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka Stanoja Stanojevića (Zagreb, 1926), neki brojevi Hrvatske njive (Zagreb) iz 1917. i 1918. godine, Viena (Zagreb), iz 1895. i 1923. godine, Srpskog književnog glasnika (Beograd) iz 1901. i 1933. godine i drugi. Kao raritet Biblioteke izdvojili smo knjige (5) iz zaostavštine Adele Ber-Vukić, koje svoju dokumentacionu vrijednost nose u brojnim dnevničkim zabilješkama pisanim rukom naše prve akademski obrazovane slikarke na čistim stranama tih knjiga.

Zbirka periodike obuhvata naslove svih relevantnijih časopisa koji donose priloge o likovnim umjetnostima, kao i dnevne novine, odnosno, u novije vrijeme i naslove velikog broja lokalnih listova u Bosni i Hercegovini, a koji su značajni za pripremu Likovnih informacija (prvo likovno glasilo u Bosni i

Hercegovini) koje izdaje Galerija jugoslovenskog portreta. Zapošljavanjem diplomiranog bibliotekara prišlo se i stručnoj obradi knjižnoga fonda (katalogizacija, klasifikacija, te izrada abecednog kataloga) a u planu je i izrada predmetnoga kataloga, uz formiranje nekoliko kartoteka: kartoteke likovnih manifestacija, kartoteke izložbi, kartoteke pisaca predgovora u katalozima i dr.

Primljeno: 4. 12. 1989.

SUMMARY

The library and documentation services of the Yugoslav Portrait Gallery in Tuzla

Vildana Kasapović

The Yugoslav Portrait Gallery was established in 1964 together with its library. The library contains 8.500 publications, catalogues, periodicals and other documentation connected with art. A rich hemeritheque contains more than 22.000 newspaper cuttings. A special unit are the archives and the files of the artists' works, as well as audio-visual material and photographic documentation. When the gallery moved into the new premises of the Youth Club in 1971, it became possible to house the library in an adequate manner. The gallery has well developed publishing practices and it exchanges publications with 180 museums and galleries in Yugoslavia.

ISTORIJAT FRANJEVAČKOG SAMOSTANA I KNJIŽNICE U FOJNICI

Ljilja Stanić

Umjetnička galerija Bosne i Hercegovine
Sarajevo

snatak Franjevačkog samostana u Fojnici usko je vezan uz eksploataciju rudnog blaga u Fojnici. Još u XIII vijeku Dubrovčani zakupljuju rudokope u fojničkoj okolici i radi eksploatacije rudnika dovode Sase i dubrovačke Latine (trgovce). Po

odobrenju bana Stjepana Kotromanića u Fojnicu uskoro dolaze dubrovački franjevci radi organizovanja vjerskog života Dubrovčana, koji rade na podizanju prve crkve u Fojnici – Crkve Sv. Marije.

Prvi pouzdan podatak o postojanju Franjevačkog samostana u Fojnici datira iz 1435. godine, kada je fra Ivan s nadimkom Proboz isposlovao da bude postavljen za gvardijana u Fojnici. Po nekim podacima može se zaključiti da je fojnički samostan osnovan ranije, najvjerojatnije krajem XIV vijeka, ali svakako poslije 1378. godine, jer se te godine ne nalazi na najranijem popisu kustudija iz samostana bosanske vikarije. Od samog osnivanja Franjevački samostan u Fojnici postao je središtem bosanskih franjevac, šireći svoju jurisdikciju nad cijelom lijevom obalom Bosne do Save, te je tako više od polovice Bosne palo pod njegov neposredan uticaj.

O tome da samostan nije prije bio sagrađen na današnjoj lokaciji, nego u vrhu Fojnice – mjestu Pazarnica, svjedoče ne samo narodna predanja nego i ostaci zidina, kao i više pisanih dokumenata. Godine 1521. fojnički samostan je bio porušen, u isto vrijeme kad su porušeni samostani u Konjicu, Visokom, Kraljevoj Sutjesci i Kreševu. Uza samostan na Pazarnici vezan je značajan

istorijski događaj. Da bi spriječio bijeg stanovništva i da bi isposlovao slobodu djelovanja za franjevce, tadašnji poglavar Franjevačkog samostana u Fojnici fra Andeo Zvezdović (Zvizdović) odvažio se na svojevrstan poduhvat. On se maja 1463. godine na polju Milodražu sastao sa Mehmedom II el Fatihom i od njega isposlovao značajan dokument – ahdnamu, svečanu povelju. Za franjevce je ahdnama značila slobodu djelovanja na području cijele Bosne. Tako su fratri bili prvi koji su u novoj osmanlijskoj državi na tlu Bosne riješili problem svoga statusa. Poduhvat fra Andela Zvezdovića značajan je politički događaj za tadašnju Bosnu. Novi samostan je sagrađen na današnjem mjestu, ali je 1664. godine potpuno stradao u požaru u kojem je nestao veći dio starih spisa, knjiga i drugih dragocjenosti. Sadašnji samostan, u kojem se nalazi knjižnica i muzej, građen je od 1863. do 1865. godine.

Za Bosnu pod Osmanlijama Franjevački samostan u Fojnici, uz one u Kraljevoj Sutjesci i Kreševu, bio je ne samo vjersko nego i kulturno-prosvjetno središte. Značajnu ulogu imao je i u organizovanju školstva u Bosni.

Biblioteka

Biblioteka Franjevačkog samostana u Fojnici spada među najstarije knjižnice u Bosni i Hercegovini. Stara je koliko i samostan. Fratri su u početku knjige uglavnom donosili iz inostranstva, gdje su završavali studije teologije, a tek kasnije su se upravitelji biblioteke počeli povezivati sa našim naučnim institucijama, pa tako biblioteka ima starija izdanja Matice hrvatske, Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti i Srpske akademije nauka. Biblioteka posjeduje jedanaest inkunabula, te nekoliko unikata i više rariteta, a glavninu njenog fonda sačinjavaju teološka djela starijeg datuma. Naročito su zastupljena djela iz oblasti matematike, geometrije, leksikografije, civilnog prava, medicine i zemljopisa. Od domaće literature značajni su časopisi ilirskog pokreta, časopisi iz doba realizma, te kolekcije starijih bosanskih pisaca, kao i srpskih pisaca iz XVIII i početka XIX vijeka.

Cijela biblioteka podijeljena je na dva dijela: – Muzejski dio, muzejska biblioteka u kojoj su sve knjige štampane prije 1851. godine. Po značaju su izdvojene knjige Antiquissima (knjige XV vijeka – inkunabule i djelomično iz XVI vijeka) i Bosnensia (knjige starih bosanskih pisaca do 1900. godine). Nova biblioteka, praktična biblioteka u kojoj su knjige štampane poslije 1851. godine.

Osim biblioteke naučnu pažnju zavređuje i zavičajni muzej, čiji se eksponati mogu podijeliti na: istorijski, etnografski i dio koji obuhvata zbirku crkvenog posuda. On je svjedočanstvo o načinu života u Bosni u prošlim vremenima pa imaju značajnu istorijsku vrijednost. U muzeju je izložen samo dio onoga što su franjevci u prošlosti uspjeli da sačuvaju. Mnoštvo predmeta i drugih vrijednosti nije izašlo na svjetlost dana zbog skučenosti prostora.

Biblioteka, nedovoljno istražena, osim bogate religiozne literature posjeduje i vrijedna djela bosanske književnosti do 1900. godine, naročito ona pisana bosančicom, kao i djela klasične filozofije, među kojima se ističe Aristotelova filozofija u šesnaest svezaka na grčkom jeziku. Treba izdvojiti sve važnije leksičke rasprave kao i gramatike od početka XVI do kraja XIX vijeka, napisane na više evropskih i orijentalnih jezika. Biblioteka Franjevačkog samostana u Fojnici sa svojom rukopisnom građom i starim djelima predstavlja bogat izvor za izučavanje kulturne istorije ne samo fojničkoga kraja nego i Bosne i Hercegovine uopšte.

Arhivska dokumentacija

Arhiv Franjevačkog samostana u Fojnici ubraja se u najbogatije i najsčuvanije franjevačke arhive u Bosni. On sadrži važne istorijske i kulturne dokumente